

Batıl İsteyu Haktan Ayrıldım Boynuz Umdum Kulaktan Ayrıldım

– Sami Biber · 01 Haziran 2023

Sultan Çelebi Mehmet ve II. Murat dönemlerinde yaşamış olan Şeyhi'yi az buçuk mürekkep yalamış herkes en azından ismen bilir. Herkes onun meşhur Hârname'sinden en azından bir iki beyit bilir.

Evet... Şeyhi her ne kadar şiirleriyle tanınsa da aslında o bir hekimdir.

Padişah II. Murat'ın, Karamanoğulları üzerine yaptığı bir sefer sonrasında hastalanması üzerine onu tedavi edip iyileştirir. Bunun üzerine de padişah kendisine Kütahya'nın Tokuzlu köyünü tımar olarak verir.

Bazı kaynaklarda Şeyhi'nin Çelebi Mehmet'i tedavi edip iyileştirdiği için kendisine Tokuzlu Köyünün verildiği yazsa da bu yanlıştır zira meşhur şiiri Hârname'de Çelebi Mehmet'in değil, Sultan Murat'ın adı geçer. Şöyle ki:

16. Beyit:

Maksad-ı dil murad-ı can-ı cihan
Şeh-i Sultan Murad Han-ı zaman

17. Beyit

Dem-i ruh-i vü ruh-ı ademdir
'Alem-i can ü can-ı alemdir

Günümüz Türkçesiyle:

16-Gönlün maksadı, cihanın muradı
Sultan Murad, zamanın hükümdarı

17-Ademin ruhudur, ruhun nefesidir
Alemin canı, canın alemdir.

Her neyse efendim, Şeyhi kendisine verilen timara gitmek için yola çıkar ve Tokuzlu köyüne bir hayli yaklaşır lakin bir anda bazı kişiler tarafından yolu kesilir. Yol kesenler Şeyhi'nin elinde avucunda ne varsa aldıkları gibi bir de ona Tımar olarak verilen köye konarlar ve " Burası bizimdir, haydi bas git." Derler.

Şeyhi her ne kadar " Padişahın fermanı var " filan dese de o yıllarda zaman zaman isyan edenler, padişah fermanı filan takmamaktırlar ki bunlardan biri olan Şeyh Bedrettin, Torlak Kemal ve Böklüce Mustafa isyanları henüz daha yeni bastırılmış isyanlardır. Yani bir yerde aklına esenin " Ferman padişahınsa dağlar da bizimdir." Dedikleri zamanlardır.

Şeyhî çaresiz boynunu büker ve geri dönüp durumu Sultan II. Murat'a iletir.

Sultan II. Murat tabii ki olaya el koyar ve Şeyhiyi hem dövüp hem de ona timar olarak verdiği köyü elinden alanlar yakalanıp ceza olarak kulakları kesilir.

İşte bu olaydan sonra Şeyhî Hârname adlı eserini yazar.

126 Beyitten müteşekkil bu eserde Şeyhî kendisini soyan ve padişahın fermanına rağmen köyünü elinden alan haramileri eşeğe benzetmiştir.

Evet, bu eşekleri şöyle tarif eder:

39- Bir eşek var idi zâif ü nizâr---Zayıf ve bezgin bir eşek vardı
Yük elinde kat'i şikeste vü zâr---Yük sebebiyle şikayetçi ve ağlıyordu

40- Gâh odunda vü gâh suda idi---Bazen odun bazen su taşıyordu
Dün ü gün kahr ile kısuda idi--- Gece gündüz haline kahrediyordu

41- Ol kadar çeker idi yükler ağır---Öylesine ağır yükler taşıyordu ki
Ki teninde tü komamışdı yağır---Yaralar teninde tüy koymaıştı

42- Nice tü kalmamışdı et ü deri--- Ne tüyü et ve deri bile kalmamıştı
Yükler altında kana batdı deri---Yükler altında teri ve kanı birbirine karışırdı.

Evet... Şiir aslında günümüz Türkçesine çok yakın olduğu için bundan sonrasında sadece bilinmeyen kelimeleri yazacağım.

Eşek / eşekler gerçekten de perişan haldedirler. Şöyle ki:

47- Arkasından alınsa pâlânı
Sanki it artuğıydı kalanı

Derken efendim, bu eşeğin/ eşeklerin sahibi bir gün bunlara acıyor ve palanlarını alıp otlağa salıyor.

48-Bir gün ıssı ider himâyet ana
Ya'ni kim gösterür inayet ana

Eşekler palanları alınıp otlığa salındıkları anda birdenbire anarşist damarları kabarıyor. Çünkü kendileri bir deri bir kemik yaşarken onlarla yaratılış olarak aynı olan(!) çayırdaki öküzler yiye yiye şişmişlerdir adeta. Dahası bu hayvanların sanki bir üstünlüğü varmış gibi Yaratan onların başını bir de boynuz denilen bir tac ile süslemiştir. Yok.. Böyle bir adaletsizliğe(!) asla göz yummayacaklardır kendi eşek kafalarınca.

58-Ki birüz bunlarunla hilkatde
Elde ayakda şekl ü sûretde

59-Bunların başlarına tâc neden
Bize bu fakr ü ihtiyâc neden
60-Bizi ger arpa ok u yây itdi
Bunların boynuzun kim ay itdi.

Böyle eşek eşek fikir yürüten eşekler sonunda eşeklerin piri denilen tecrübeli bir eşeğe danışır ve derler ki:

78-Her sığırdan eşek nite ola kem
Çün meseldür ki dir benî âdem

79-Har eger hâr ü bî-temîz oldu---eşek hakir ve anlayışsız olsa da
Çünkü yük tartar ol azîz oldu---Yük taşımakla aziz oldu

80-Bâr-keşlikde çün bizüz fâik-----Madem ki yük taşımakta biz üstünüz
Boynuza niçün olmaduk lâyük--- O zaman niçin biz de boynuza layık olmadık?

Tecrübeli eşeklerin pîrî der ki:

83- Ki öküzi yaradıcak Hallâk
Sebeb-i rızık kıldı ol Rezzâk

84-Dün ü gün arpa buğday işlerler
Anı otlayup anı dişlerler

Yani " Allah öküzleri rızık sebebi olarak yarattı. Onlar gece gündüz arpa buğday işledikleri (yani çift

sürdükleri) için yedikleri de arpa buğdaydır.”

İsyankar eşek/ eşekler arpa buğday işlemeyi yanlış anlarlar ve kendi kendilerine

91-Varayın ben de buğday işleyeyin

Anda yaylayup anda kışlayayın

Derler ve dedikleri gibi de yaparak bir ekin tarlasına dalarlar.

93- Gezerek gördi bir gögermiş ekin

Sanki dutardı ol ekin ile kîn

94-Aşk ile değdi girdi işlemeğe

Gâh ayaklayu gâh dişlemeğe

95-Arpa gördi gögermiş aç eşek

Buldı cân derdine ilâç eşek

96-Değme kerret ki şevk ile karvar

Toprağın bile götürür harvar

97-Eyle yidi gök ekini terle

Ki gören dir zihî kara tarla

98-Yiyürek toydı karnı çağnadı

Yuvalandı vü biraz ağnadı

99-Başladı ırlayup çağırmağa

Anup ağır yükin ağırmağa

Velhasılıkelam isyankar eşekler öküzler gibi besili olmak ama daha da çok kafalarının boynuzlanması amacıyla bir ekin tarlasına dalarlar ve tarlayı bir anda mahvederler.

Bu keyif ile öylesine anırırlar ki sonunda tarla sahibi " Ne oluyor lan?" Diyerek seslerin geldiği tarafa yönelince ve dahi tarlasının halini görünce beyninden vurulmuşa döner ve eline geçirdiği bir odunla eşeğe/ eşeklere Allah yarattı demeden girer. Lakin ne kadar döverse dövsün öfkesi geçmez. Sonunda çeker bıçağını ve eşeğin/ eşeklerin kulaklarını ve kuyruklarını keser.

Şeyhî bu durumu da şöyle anlatır:

105- Ağaç elinde azm-i râh itdi
Tarlasını göricek âh itdi

106-Dânededen gördi yiri pâk olmuş
Gök ekinliği kara hâk olmuş

107- Yüreği sovumadı söğmeg ile
Olımadı eşeği dögmeg ile

108- Bıçağın çekdi kodi ayruğunu
Kesdi kulağını vü kuyruğunu

Eşek/ eşekler perişan bir halde kaçarken aniden eşeklerin pîri ile karşılaşrlar.

Sonra?

Sonrası şöyle:

109-Kaçar eşşek acıyaruk cânı
Dökilüp yaşı yirine kanı

110-Uğrayu geldi pîr eşek nâgâh (ansızın)
Sordı hâlini kıldı derd ile âh

111-Yermürü inleyü didi iy pîr----Yalvarıp inleyerek dedi ki ey pîr
Har-ı rûbâh bigi pür-tevzîr----Koca tilki gibi kurnaz ve hilekar eşek

112-Bâtlı isteyü haktan ayrıldum
Boynuz umdum kulaktan ayrıldum.

Evet... Hârnâmenin 112. Beyti anlayan için çok şey anlatıyor elbette. Lakin dediğim gibi anlayabilen kafalar için.